

Лучка А. В.,

старший викладач кафедри казначейської справи

Тернопільського державного економічного університету

ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Одним з актуальних та невідкладних завдань сьогодення є зміцнення місцевих бюджетів та посилення їх ролі в соціально-економічному розвитку держави. Реалізація даного завдання матиме безпосередній вплив на хід суспільних та економічних перетворень в країні, а тому привертає до себе постійну увагу вчених, практиків і громадськості. Відмітимо, що зазначена проблематика є багатоаспектною і охоплює низку конкретних проблем, окремі з яких вивчені досить глибоко, в той час як інші потребують більш ґрунтовного дослідження. Так, якщо питання посилення фіскальної ролі місцевих податків і зборів або вдосконалення міжбюджетних відносин протягом багатьох років жваво дискутуються вітчизняними вченими, то проблема зміцнення бюджетів розвитку здебільшого залишається поза їх увагою. Тому вважаємо, що тема даної статті сьогодні є актуальною, адже вдосконалення механізму функціонування бюджетів розвитку – невід’ємний елемент процесу зміцнення місцевих бюджетів, а вирішення даного завдання, безперечно, потребує активізації наукових зусиль.

Питання зміцнення місцевих бюджетів досліджувалися в публікаціях вітчизняних вчених та практиків. Значно менше праць присвячено проблемі функціонування бюджетів розвитку. Її розглядали відомі українські вчені: Н. Гринчук, О. Кириленко, І. Луніна, Ц. Огонь, І. Чугунов, С. Юрій. Однак в більшості цих публікацій вказана проблема висвітлювалася, як правило, в контексті дослідження інших сторін бюджетного процесу. Значний внесок у вивчення теоретичних і прикладних аспектів функціонування бюджету розвитку зробили російські вчені: В. Єпіфанов, М. Жуков, В. Родіонова, Д. Саблін, І. Стародубровська, А. Улюкаєв, А. Швецов та ін. Проте результати їх досліджень, які враховують специфіку бюджетної діяльності в Російській Федерації, не можуть бути повною мірою використані в нашій країні. Це обумовлює необхідність посилення наукового інтересу до проблеми зміцнення бюджетів розвитку місцевих бюджетів з боку українських вчених та обов’язкового врахування вітчизняних реалій у процесі її розв’язання.

Головною ціллю статті є з’ясування основних проблем зміцнення бюджетів розвитку місцевих бюджетів України та визначення шляхів їх вирішення. При написанні даної роботи було також поставлено завдання розкрити правові основи функціонування бюджетів розвитку, дослідити джерела їх формування і стан наповнення.

Вперше поділ бюджетних видатків на поточні і видатки розвитку було запроваджено в нашій країні Законом “Про бюджетну систему України” від 29 червня 1995 р. (ст. 18). Видатки розвитку визначались у цьому законі як витрати бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансування капітальних вкладень виробничого і

невиробничого призначення, фінансування структурної перебудови народного господарства, субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням¹. Започаткований у даному законодавчому акті підхід до поділу бюджетних видатків отримав подальший розвиток у Законі “Про місцеве самоврядування в Україні”, де вперше у вітчизняному законодавстві було наведено поняття “поточний бюджет” і “бюджет розвитку”². Однак напрями витрачання коштів бюджету розвитку визначено в цьому законодавчому акті недостатньо чітко.

Питання формування і використання бюджетів розвитку знайшли своє відображення й у Бюджетному кодексі України (ст. 71), де вказано, що бюджет розвитку є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів, та визначено джерела його формування:

- кошти від відчуження майна, яке знаходиться у комунальній власності;
- надходження від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;
- надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що знаходяться у власності територіальної громади;
- кошти від повернення позик, які надавалися з місцевого бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними;
- кошти, що передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішеннями відповідної ради;
- запозичення, які здійснюють місцеві ради;
- субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів.

Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів у Бюджетному кодексі визначені таким чином:

- погашення основної суми боргу Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування (крім боргу за короткостроковими позичками, отриманими на покриття тимчасових касових розривів у процесі виконання місцевих бюджетів);
- капітальні вкладення;
- внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутних фондів суб'єктів підприємницької діяльності³.

Отже, як формування, так і використання бюджетів розвитку місцевих бюджетів, безумовно, набуло в чинному законодавстві яскраво вираженої інвестиційної спрямованості. Разом з тим аналіз вітчизняного законодавства дає змогу виявити низку проблем та суперечностей, які негативно позначаються на функціонуванні бюджетів розвитку.

Так, у Бюджетному кодексі визначено склад доходів і видатків бюджету розвитку місцевих бюджетів, однак не наведено поняття бюджету розвитку та не обґрунтовано його зміст, цілі й призначення. Натомість, згідно з Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” під бюджетом розвитку необхідно розуміти сукупність доходів і видатків місцевого бюджету, які утворюються й використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку та зміцнення матеріально-фінансової бази. Таке визначення, на жаль, зали-

шилося лише продекларованим, оскільки досі бюджети розвитку, наповнені за рахунок встановлених Бюджетним кодексом джерел, лише частково, незначною мірою консоліднують у собі ресурси, призначені для здійснення вказаних заходів. Значний обсяг видатків розвитку — на придбання основних засобів, інвестиційну, інноваційну діяльність — здійснюється за рахунок доходів поточного бюджету.

Як свідчить аналіз практики функціонування бюджетів розвитку місцевих бюджетів, їх можливості реалізуються недостатньою мірою. Обмеженість джерел бюджету розвитку суттєво стримує зростання його обсягу і, відповідно, ролі у фінансуванні капітальних витрат місцевих бюджетів. Надходження, які згідно з Бюджетним кодексом України повинні спрямовуватися до бюджету розвитку, становлять незначну частину сукупних надходжень місцевих бюджетів, зокрема, у 2004 р. їх частка складала 7,3 %. Незадовільною є й структура надходжень бюджету розвитку. Так, у 2004 р. найбільшу їх частку складали кошти, передані із загального фонду місцевих бюджетів — 35,2 %. При цьому, зважаючи на суттєву диференціацію місцевих бюджетів за рівнем фінансової самодостатності, їх спроможність передавати частину доходів загального фонду до бюджету розвитку істотно відрізняється, наслідком чого є поглиблення існуючих міжтериторіальних диспропорцій.

Важливим джерелом наповнення бюджетів розвитку місцевих бюджетів є місцеві запозичення. Так, у 2004 р. їх частка становила 25,3 %. Однак необхідно відмітити, що 98 % цих надходжень склали запозичення до бюджету м. Києва. До того ж протягом 2004 р. місцеві запозичення здійснювалися, крім м. Києва, лише у трьох регіонах України — Донецькій, Луганській та Одеській областях. Це свідчить як про відсутність впливу запозичень на формування бюджетів розвитку переважної більшості місцевих бюджетів, так і про значний потенціал цього виду надходжень. На нашу думку, доцільним є більш широкий розвиток місцевих запозичень, що, передусім, має бути пов'язано зі спрощенням нині діючого механізму та наданням можливості здійснювати запозичення до бюджету розвитку сільським і селищним бюджетам, які в даний час повністю позбавлені такого права.

Протягом останніх років спостерігається зростання надходжень до бюджетів розвитку місцевих бюджетів України від відчуження майна комунальної форми власності. В 2004 р. за рахунок даного джерела отримано 24,8 % сукупного обсягу надходжень бюджетів розвитку. Сума надходжень, порівняно з попереднім роком, зросла у 2004 р. в 1,5 раза. Використання коштів, що надійшли від відчуження майна для цілей інвестування у нові основні фонди, призводить до зміни структури власності органів самоврядування і не впливає на збільшення вартості основних фондів. Це є цілком виправданим у сучасних умовах. Однак можливості даного джерела є обмеженими і з часом будуть вичерпані. Тому варто розширити перелік надходжень бюджетів розвитку за рахунок більш стабільних джерел, одним з яких, на наш погляд, може бути плата за оренду майна комунальної власності.

Важливим джерелом наповнення бюджету розвитку стають надходження від продажу землі несільськогосподарського призначення. Їх частка становила

в 2004 р. 14,3 % всіх надходжень бюджетів розвитку. Необхідно також відмітити, що зростання обсягів даного виду надходжень протягом останніх років відбувається прискореними темпами. Зокрема, у 2004 р. таких доходів надійшло до бюджетів розвитку в сумі 615,9 млн грн, що у 2 рази більше, ніж у 2003 р., а в порівнянні з 2002 р. — в 4,7 рази. Зазначимо, що дане джерело надходжень не є невичерпним, однак воно має досить високий потенціал, внаслідок чого перспективним вважається більш широке його використання.

Незначними залишаються надходження до бюджетів розвитку дивідендів, нарахованих на акції, частки та паї господарських товариств, що є у власності територіальних громад. У 2004 р. такі надходження становили лише 0,4 % загального обсягу бюджету розвитку. Навіть незважаючи на щорічний приріст цих доходів (у 2003 р., в порівнянні з попереднім роком, — на 17,3 %; у 2004 р. — 18,4 %), їх питома вага у сукупних надходженнях бюджету розвитку є мізерною. Необхідно відмітити, що протягом 2004 р. у восьми регіонах України (Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька та Чернігівська області) такі доходи зовсім не надходили до бюджетів розвитку місцевих бюджетів. Це свідчить про низьку ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств комунальної власності, а також недостатню роботу органів місцевого самоврядування щодо зміцнення місцевих бюджетів. У зв'язку з цим, на нашу думку, існує обґрунтована необхідність прискорення розвитку корпоративних відносин у комунальному секторі вітчизняної економіки. Вкрай важливо також стимулювати підвищення активності діяльності органів самоврядування, спрямованої на покращання фінансової спроможності як місцевих бюджетів в цілому, так і бюджетів розвитку зокрема.

Відповідно до ст. 71 Бюджетного кодексу України одним із суттєвих джерел бюджету розвитку місцевих бюджетів, крім вказаних, мають бути субвенції для здійснення інвестиційних проектів. Однак аналіз вітчизняної практики свідчить про те, що даний трансферт не став стабільним джерелом надходжень бюджетів розвитку. Зокрема, у 2004 р. субвенції з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів у повному обсязі (486,7 млн грн) були, всупереч вимогам Бюджетного кодексу, зараховані до загального фонду місцевих бюджетів, минаючи бюджет розвитку. Крім того, обсяг даного виду надходжень, на наш погляд, є недостатнім.

Можливості наповнення бюджетів розвитку різних адміністративно-територіальних одиниць суттєво відрізняються. Так, найбільші обсяги коштів із загального фонду місцевих бюджетів до бюджету розвитку передаються в економічно розвинених регіонах: у Дніпропетровській області в 2004 р. передано 160,6 млн грн, в Донецькій — 156,4 млн грн, в м. Києві — 133,2 млн грн. Найменші обсяги перерахування коштів із загального фонду бюджету до бюджету розвитку відмічалися в м. Севастополі — 5 млн грн, Чернівецькій області — 14,5 млн грн та Тернопільській — 19,8 млн грн. Саме в цих регіонах (крім м. Севастополя) місцеві бюджети значною мірою залежать від трансфертів з державного бюджету, спостерігається відставання в соціально-економічному розвитку.

Наповнення бюджетів розвитку за рахунок надходжень від відчуження майна комунальної власності відбувається ще більш нерівномірно. Абсолютними лідерами за обсягом залучення таких коштів є м. Київ — 390,7 млн грн, Одеська область — 129,1 млн грн та Автономна Республіка Крим — 97,0 млн грн. На п'ять регіонів з найвищими обсягами надходжень припадає майже 70 % сукупних надходжень від відчуження комунального майна по Україні. Натомість дуже низькі обсяги надходжень спостерігаються у Вінницькій області — 4,2 млн грн, Чернігівській — 6,6 млн грн та в Тернопільській — 6,9 млн грн. Питома вага п'яти областей з найнижчим обсягом даних надходжень склала в 2004 р. менше ніж 3 % загальних надходжень по Україні. Такі відмінності зумовлені, насамперед, нерівномірністю проходження приватизаційних процесів, які в різних регіонах характеризуються різною активністю, а також неоднаковою вартістю об'єктів у різних регіонах країни.

За рахунок надходжень від продажу землі несільськогосподарського призначення в 2004 р. місцевим бюджетам вдалося отримати до бюджетів розвитку 615,9 млн грн доходів. З них майже половина надійшла до місцевого бюджету м. Києва (36,3 %) та бюджетів Автономної Республіки Крим (13,3 %). Мінімальні надходження з цього джерела відмічаються в м. Севастополі (0,3 млн грн), Чернігівській (2,4 млн грн) та Сумській областях (10,8 млн грн).

Практично не відбувається наповнення бюджету розвитку за рахунок одержання дивідендів, нарахованих на акції (паї, частки) господарських товариств, що перебувають у комунальній власності. Майже 96 % загальних надходжень, отриманих місцевими бюджетами України за рахунок даного джерела, надійшло у 2004 р. до бюджету м. Києва, в той же час у восьми регіонах країни (Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька та Чернігівська області) таких надходжень до бюджетів розвитку не поступало взагалі.

У цілому між обсягами надходжень до бюджету розвитку місцевих бюджетів, які отримані на безповоротній основі, існують значні територіальні відмінності — на п'ять регіонів з найвищими показниками припадає 52,5 % загальних надходжень по Україні, тоді як такі доходи у п'яти регіонах з найнижчими показниками в сумі становлять лише 5%.

Очевидно, що внаслідок нерівномірного наповнення бюджету розвитку диспропорції соціально-економічної сфери регіонів посилюються. Великі нерівномірності у розподілі інвестиційних ресурсів спричинятимуть ще більші нерівності в соціально-економічному розвитку регіонів у майбутньому. Тому в більшості розвинених країн центральний уряд здійснює ряд заходів, що сприяють рівномірному розвитку всіх регіонів. В Україні дієвим інструментом такого вирівнювання могли б стати субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів. Проте аналіз розподілу інвестиційних субвенцій між регіонами, особливо в 2004 р., дає підстави зробити висновок про те, що перерахування даного трансферту не сприяло вирівнюванню міжтериторіальних диспропорцій, а навпаки — призвело до ще більшого їх поглиблення (рис. 1).

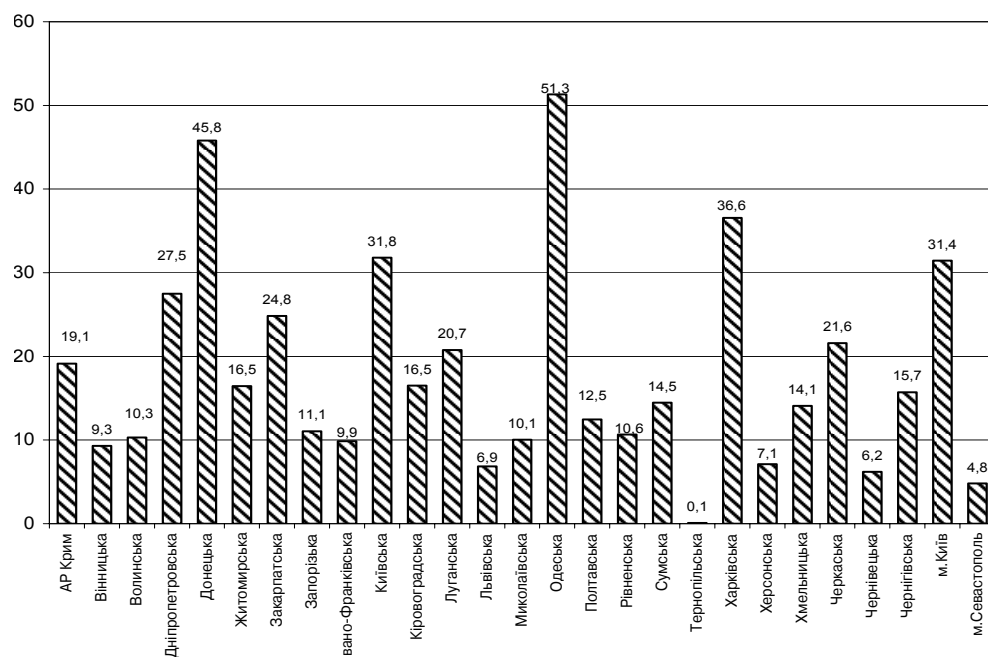

Рис. 1. Надходження до місцевих бюджетів України субвенцій на виконання інвестиційних проектів у 2004 р., млн грн*

Як видно з рис. 1, найбільші обсяги субвенцій з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів отримали Одеська – 51,3 млн грн, Донецька – 45,8 млн грн, Харківська – 36,6 млн грн та Київська область – 31,8 млн грн, а також м. Київ – 31,4 млн грн. На ці регіони припало 41 % загального обсягу субвенцій. В той же час у Тернопільську область було спрямовано 0,1 млн грн, м. Севастополь – 4,8 млн грн, Чернівецьку область – 6,2 млн грн, Львівську – 6,9 млн грн, Херсонську – 7,1 млн грн. Питома вага цих регіонів у загальному обсязі субвенцій, виділених на реалізацію інвестиційних проектів, у цілому склала лише 5 %.

Спостерігається нерівномірність розподілу вказаних субвенцій і в розрахунку на одного мешканця регіону (рис. 2). Найменше таких коштів на одну особу населення надійшло у Тернопільській області – 0,1 грн, або в 211 разів менше, ніж в Одеській області, де аналогічний показник склав 21,1 грн. Відмітимо, що зазначений підхід до розподілу трансфертів на виконання інвестиційних проектів продовжив раніше діючу практику перерозподілу фінансових ресурсів державних централізованих капіталовкладень між регіонами України.

Безперечно, можна стверджувати, що негативний вплив непропорційного розподілу централізованих капіталовкладень, який мав місце до здобуття Україною незалежності, протягом кількох останніх років був ще більше посилений діями вітчизняної центральної влади. В умовах обмежених можливостей місцевих бюджетів це призвело до поглиблення диспропорцій

* Розраховано на основі даних Державного казначейства України.

в соціально-економічному розвитку регіонів України. Так, в 2001 р. більше половини централізованих капітальних вкладень було виділено п'яти регіонам, а саме: м. Києву — 37 млн грн (29,8 % виділеної суми), Закарпатській області — 11,8 млн грн (9,5 %), Харківській — 10,7 млн грн (8,7 %), Донецькій — 6,8 млн грн (5,5 %) та Луганській — 4,8 млн грн (3,8 %)⁴. Тобто більшу частину капітальних вкладень було спрямовано в економіку не депресивних територій, а навпаки — регіонів з високим рівнем розвитку.

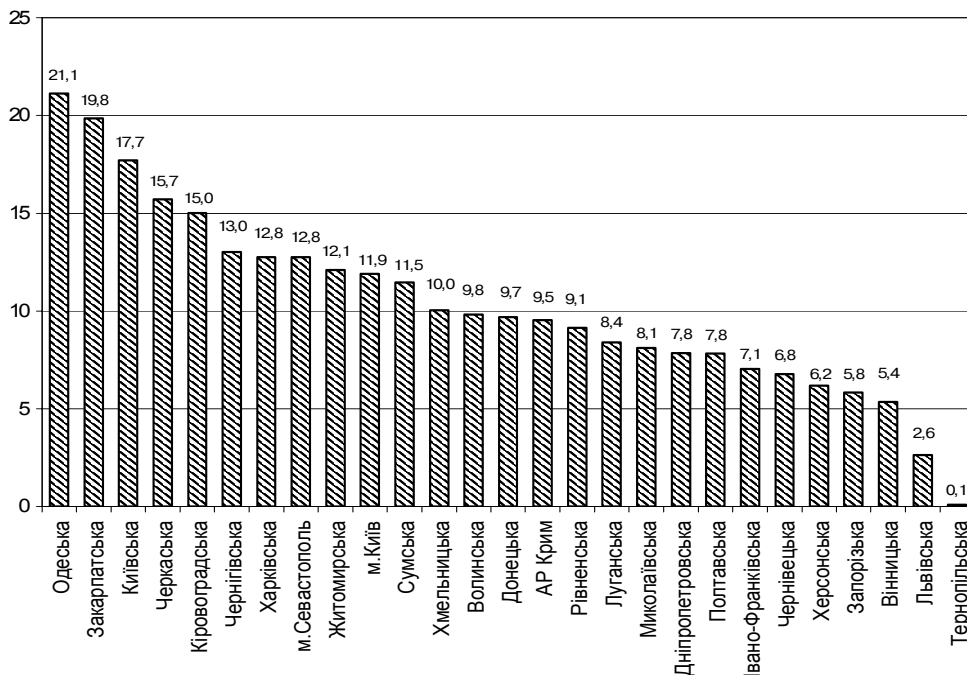

Рис. 2. Розподіл регіонів за обсягом субвенцій місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів з розрахунку на одного жителя в 2004 р., грн*

Подібна тенденція збереглася і в 2002 р. Зокрема, найбільше коштів було виділено м. Києву — 27,1 млн грн (9,4 % загального обсягу), Донецькій області — 21 млн грн (7,3 %), Харківській — 19,2 млн грн (6,6 %), Одеській — 17,1 (5,9 %) та Дніпропетровській — 15,6 млн грн (5,4 %)⁵.

Характеризуючи розподіл субвенцій на виконання інвестиційних проектів за видами бюджетів, можна відмітити, що до бюджетів сіл, селищ та міст районного значення передається недостатня частка даного трансферту. Так, у 2004 р. їм було виділено тільки 20 % загального обсягу субвенції. Натомість до бюджетів АР Крим, обласних бюджетів і бюджетів міст Києва та Севастополя перераховано 35 % загального обсягу таких коштів. На наш погляд, існує необхідність збільшення питомої ваги інвестиційних субвенцій, перерахованих до бюджетів місцевого самоврядування — сільських,

* Розраховано на основі даних Державного казначейства України.

селищних і міських бюджетів. Це матиме позитивний вплив на зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування і стане дієвим каталізатором соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Крім того, доцільно кардинально змінити підходи щодо розподілу трансфертів з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів між окремими регіонами. При цьому потрібно не лише керуватися принципом справедливого, обґрунтованого та неупередженого розподілу коштів, але й враховувати необхідність усунення міжтериторіальних диспропорцій, які нагромаджувалися протягом багатьох років.

Наведені дані свідчать про необхідність перегляду переліку надходжень бюджету розвитку. Адже з усіх закріплених Бюджетним кодексом джерел істотну роль у формуванні бюджетів розвитку місцевих бюджетів відіграють лише надходження від продажу комунального майна та землі несільськогосподарського призначення, ресурс яких з часом буде вичерпаний, субвенції на реалізацію інвестиційних проектів з державного бюджету, місцеві запозичення та кошти, передані з загального фонду місцевих бюджетів. Останній вид надходжень створюється, як правило, штучно, за рахунок “обрізання” видатків загального фонду, з метою здійснення більш невідкладних витрат з бюджету розвитку. Тому, на наш погляд, існує потреба закріплення за бюджетом розвитку таких додаткових джерел, які дали б змогу перетворити його в ефективно діючий інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці, забезпечили можливість здійснення з нього необхідних інвестиційних та інноваційних витрат.

Важливе значення також матиме розвиток системи місцевих запозичень, можливості якої реалізовані не повною мірою. Відтак, вважаємо за доцільне внести зміни до Бюджетного кодексу, які б дозволили здійснювати запозичення до бюджету розвитку органам місцевого самоврядування всіх рівнів, у тому числі сільським і селищним радам, за умови одночасного вдосконалення існуючої системи обмежень та запровадження дієвої практики експертизи інвестиційних проектів.

Практика надання місцевим бюджетам субвенцій на реалізацію інвестиційних проектів свідчить про необхідність покращання правового врегулювання порядку їх формування та перерахування з метою забезпечення більш ефективного розподілу між регіонами на основі чітких і зрозумілих критеріїв. Необхідно переглянути та законодавчо закріпити такий підхід до надання даного виду субвенцій, який би, на відміну від діючого порядку, не поглиблював відмінності у рівнях розвитку територій, а сприяв їх усуненню. Відмітимо, що певні кроки в напрямку покращання формування і використання бюджетів розвитку місцевих бюджетів вже зроблено. Так, позитивне значення мало ухвалення Закону “Про Державний бюджет України на 2005 рік”, який передбачив, що розподіл коштів субвенції на виконання інвестиційних проектів здійснюється відповідно до чисельності населення регіонів. Завдяки цьому, принаймні, можна запобігти виникненню випадків несправедливого розподілу інвестиційних субвенцій на основі прийняття необґрунтованих суб’єктивних рішень. Проте такий підхід “зрівнялівки” не сприяє усуненню міжрегіональних диспропорцій, навпаки, — дедалі більше

поглиблює їх і, на нашу думку, повинен бути переглянутий. Важливим кроком стало також ухвалення Закону “Про стимулювання розвитку регіонів”⁶, однак, вважаємо, що багато його положень недостатньо конкретизовані і потребують додаткового нормативно-правового врегулювання.

З урахуванням викладеного, відмітимо, що для посилення ролі бюджету розвитку в поліпшенні соціально-економічної сфери регіонів потрібно зміцнити та оптимізувати джерела його наповнення. З метою вирішення даної проблеми необхідно:

- збільшити обсяг надходжень бюджетів розвитку за рахунок розширення переліку їх джерел; при цьому перевагу слід надавати стабільним доходам, одним з яких може стати, зокрема, плата за оренду майна комунальної власності;

- сприяти розвитку системи місцевих запозичень; надати можливість здійснювати запозичення до бюджету розвитку сільським і селищним бюджетам;

- підвищити ефективність управління об’єктами, що знаходяться в комунальній власності;

- прискорити розвиток нових форм господарювання у комунальному секторі вітчизняної економіки, зокрема корпоративних відносин, концесій тощо, з метою покращання результатів функціонування комунальних підприємств та зростання їх ролі у наповненні бюджетів розвитку місцевих бюджетів;

- удосконалити процедури відчуження комунальної власності; попередити можливість продажу комунальних об’єктів за заниженими цінами;

- збільшити обсяг та вдосконалити механізм виділення субвенцій з державного бюджету для інвестиційних потреб місцевого самоврядування; при розподілі таких трансфертів враховувати необхідність усунення наявних міжрегіональних диспропорцій;

- унеможливити вплив суб’єктивних чинників на розподіл державної допомоги, що надається місцевим бюджетам з метою покращання соціально-економічного розвитку територій; такий розподіл повинен ґрунтуватися на принципах справедливості, обґрунтованості та прозорості, в його основі має бути формалізований підхід та необхідність врахування цілей і завдань державної регіональної політики.

¹ Закон України “Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР “Про бюджетну систему Української РСР” від 29 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 26. — С. 589—611.

² Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — С. 379—429.

³ Бюджетний кодекс України // Урядовий кур’єр. — 2001. — № 131. — С. — 12.

⁴ Про результати аналізу використання державних централізованих капітальних вкладень за 2001—2003 роки: Затв. постановою Колегії Рахункової палати від 08.09.2004 № 18-4. — К.: Рахункова палата України, 2004. — Вип. 8.

⁵ Там само.

⁶ Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів” від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV // Урядовий кур’єр. — 2005. — 12 жовт.